

Maloney, William A. och van Deth, Jan W. (eds.): *Civil Society and Activism in Europe – Contextualizing engagement and political orientations*. London & New York: Routledge, 2010. 262 s.

Det frivilliga föreningslivets betydelse för demokratin har sedan 1990-talet varit ett omdiskuterat ämne inom statskunskapen. Startskottet för det förnyade intresset kan spåras till Robert D. Putnams arbeten om social kapital och demokrati (Putnam 1993; 2000). Putnam argumenterar för att frivillig föreningsaktivitet och den medborgaranda som denna aktivitet genererar har positiva effekter för demokratin. Han följer därmed upp Tocquevilles ide om frivilliga föreningar som demokratiska skolor där individer lär sig de nödvändiga färdigheter som behövs för att uppfylla rollen som demokratiska medborgare. De demokratiska problem som flera samhällen har upplevt de senare åren anses åtminstone delvis bero på en lägre grad av aktivitet i frivilliga föreningar. Samspelet mellan föreningsverksamhet och demokratiska åsikter och handlingar är även temat för denna antologi.

Boken innehåller bidrag från en rad författare som är involverade i forskningsnätverket *Citizenship, Involvement, Democracy* (CID), som har resulterat i flera väsentliga bidrag till forskningen om demokrati och politiskt deltagande i Europa. Bidragen i boken utgår från tre datakällor: en representativ enkätundersökning bland befolkningen i de inkluderade länderna, en undersökning av frivilliga föreningar i flera europeiska städer/samfund, och en enkätundersökning bland de människor som är aktiva i dessa föreningar. De två sistnämnda undersökningarna är gjorda på sex orter: nederländska Enschede, tyska Mannheim och Chemnitz (Väst- och Östtyskland), spanska Sabadell, schweiziska Bern och brittiska Aberdeen. Det ingår därmed organisationer från en rad europeiska städer/länder, även om det inte är fråga om ett representativt urval. Lelieveldt (s. 54–55) noterar också att föreningsmedlemmarna i den tredje undersökningen inte kan anses vara representativa för medlemmarna. Trots dessa begränsningar är det ett rikt datamaterial som i boken används för att undersöka betydelsen av den frivilliga föreningsaktiviteten för demokratiska attityder och förhållningssätt.

Boken består av 11 kapitel i två avdelningar, som vardera behandlar två frågor var den frivilliga föreningsaktiviteten har antagits spela en betydande roll: den första delen diskuterar huruvida frivilliga föreningar påverkar demokratiska åsikter och handlingar medan den andra delen analyserar föreningsverksamhetens betydelse för åsikter om den europeiska integrationen.

I samtliga bidrag tillämpas en indelning i tre typer av respondenter. *Aktivist* är respondenter som är aktiva i de föreningar som undersöks närmare. De *socialt aktiva* omfattar respondenter som anger att de deltar aktivt i minst en förening, men tillskillnad från aktivisterna baserar sig uppgifterna om deras aktivitet på självrapportering i befolkningsundersökningen. De *icke-aktiva* är respondenter från befolkningsundersökningen som inte rapporterar att de är aktiva medlemmar av föreningar eller deltar i föreningsaktiviteter. De

kan trots det ha varit involverade i mindre utsträckning genom passivt medlemskap eller genom att donera pengar. Ett genomgående tema i boken är försöket att utreda betydelsen av föreningsaktivitet för dessa olika grupper och den valda indelningen visar tydligt att intresset uttryckligen är inriktat på att undersöka effekterna av det aktiva medlemskapet. Avsikten är att undersöka huruvida frivilliga organisationer kan främja demokratiska värderingar. En relaterad fråga är om alla typer av frivilliga organisationer påverkar den demokratiska andan på samma sätt eller om föreningar med vissa organisatoriska särdrag kan uppnå detta mål bättre och om graden av involvering spelar en väsentlig roll.

De fem bidragen i bokens första del analyserar om föreningsverksamhet fungerar som demokratiska skolor. Detta är ett centralt tema i Putnams tes om betydelsen av frivilliga föreningar för främjandet av en demokratisk kultur. Tobias Schulz undersöker hur finansiellt stöd från lokala myndigheter påverkar frivilligt arbete i föreningar, och han finner ett visst stöd för ett positivt samband mellan finansiellt stöd och mobilisering. Herman Lelieveldt granskar hur organisationernas interna organisering påverkar organisationsmedlemmarnas deltagande i organisationsverksamheten. Resultaten tyder på att organisationernas kännetecken är mindre väsentliga, även om det finns ett visst belägg för att medlemmarna känner sig mindre kapabla att påverka beslutsfattandet när organisationerna blir större och mera professionaliserade. Bengü Dayıcan, Bas Denters och Henk van der Kolk undersöker föreningsverksamhetens konsekvenser för den subjektiva medborgarkompetensen. De finner ett positivt samband mellan föreningsverksamhet och känslan av påverkningsförmåga. De är ändå försiktiga i sina konklusioner, och påpekar att medlemmarnas karakteristika är viktigare förklaringsfaktorer än föreningsverksamheten som sådan. Jan W. van Deth studerar hur föreningsverksamhet påverkar intresse för olika politiska områden och villighet att delta i politiska diskussioner. Resultaten tyder här på att de aktiva medborgarna också är mera intresserade, men det är individuella karakteristika snarare än föreningsengagemanget i sig som förklarar intresset. Enligt van Deth fungerar föreningar som demokratiska skolgårdar snarare än demokratiska skolor där intresserade kan träffas och utbyta synpunkter. Aktiviteten förstärker härigenom en redan befintlig preferens för politik. I det sista bidraget till den första delen utreder Patrick Bernhagen och William A. Maloney också huruvida föreningarna fungerar som demokratiska skolor, och speciellt om medlemmar i föreningar med demokratiska spelregler blir bättre demokratiska medborgare sett till sina åsikter och handlingar. Undersökningens resultat tyder på att detta inte är fallet; föreningens interna grad av demokrati har föga betydelse för medlemmarnas politiska deltagande. Däremot finns det ett svagt samband mellan grad av demokrati och medlemmarnas demokratiska inställning.

De fyra kapitlen i bokens andra del belyser sambandet mellan föreningsverksamhet och åsikter om EU och ett gemensamt Europa. Den europeiska integrationen porträtteras ofta som ett hot mot demokratin i medlemsländerna. Efter att det demokratiska underskottet i EU började diskuteras flitigt på 1990-talet har det funnits ett intresse att främja

medborgarnas deltagande på den europeiska nivån. Ett sätt som har lyfts fram av EU-kommissionen är inkluderingen av ett levande europeiskt civilt samhälle i det europeiska beslutsfattandet. Manuela Caiani och Mariona Ferrer-Fons granskar sambandet mellan föreningsverksamhet och intresse för europeisk politik samt förtroende för EU:s institutioner. Resultaten tyder på att medborgare som är aktiva i frivillig föreningsverksamhet också har en mera positiv inställning till europeisk integration. Men sambanden försvagas avsevärt när det kontrolleras för individuella karakteristika. Sonja Zmerli undersöker i sitt bidrag relationen mellan socialt kapital och EU:s legitimitet utan att finna något starkt samband. Tillfredsställdhet med den nationella demokratin, subjektiv medborgarkompetens och politiskt intresse visar sig däremot alla vara viktiga förklaringsfaktorer. Hajdeja Igli undersöker hur föreningsaktivitet påverkar styrkan av den europeiska identiteten i relation till nationella och lokala identiteter. Här tyder resultaten på att föreningsaktivitet kan medverka till att stärka den europeiska identiteten genom att ge möjlighet för politisk diskussion och social integration. Bokens sista bidrag av Silke I. Keil undersöker sambandet mellan socialt kapital, föreningsverksamhet och politiskt förtroende för de europeiska institutionerna. Också här ger resultaten i bästa fall begränsat stöd för föreningsaktivitetens betydelse, eftersom andra faktorer spelar viktigare roller i försöket att förklara det politiska förtroendet.

Sammantaget ger resultaten enbart ett begränsat stöd för tesen om föreningsverksamhetens betydelse för demokratin. De flesta bidragen framhäver snarare att den påstådda effekten av föreningsverksamhet på åsikter och handlingar utgör ett skensamband. Detta gäller både effekten av organisationsverksamhet på demokratiska åsikter och inställning till den europeiska integrationen. Även om de föreningsaktiva tenderar att ha mera demokratiska uppfattningar och vara mera välvilligt inställda till den europeiska integrationen försvinner eller försvagas sambanden när individuella karakteristika tas i beaktande.

Bokens bidrag framstår som nyanserade och empiriskt välgrundade. Ändå ter sig verket som en mellanstation snarare än ett färdigt forskningsprojekt. Med tanke på de omfattande resurserna författarna har haft till sitt förfogande framstår målsättningarna, och som en följd av detta även konklusionerna inte som speciellt revolutionerande. En möjlig frågeställning som enbart delvis behandlas i antologin är om passivt medlemskap i många föreningar utgör en bättre eller sämre form av föreningsaktivitet än ett mera intensivt och tidskrävande engagemang. Enligt Putnams tes – och teorin om föreningar som demokratiska skolor – kan enbart det intensiva engagemanget generera de medborgerliga egenskaper som stöder demokratin. Denna idé ligger till grund för författarnas intresse för konsekvenserna av aktiv snarare än passiv involvering. Ett intresse som syns i den indelning av respondenter i tre grupper som genomgående används. Putnams tes står dock inte oemotsagd. Jan Teorell (2003) har undersökt frågan i en svensk kontext och fann belägg för att passivt medlemskap i många föreningar snarare än intensiv aktivitet främjar politisk aktivitet. Och ett visst stöd för effekten av denna typ av extensiv snarare än intensiv föreningsaktivitet finns också mellan raderna i detta

verk. Van Deth noterar (s. 98) att de föreningsaktivister som faktiskt använder föreningslivet som en demokratisk skola i högre grad tenderar att vara engagerade i flera olika typer av föreningar. Huvudparten av bidragen fokuserar dock enbart på effekter av ett aktivt föreningsengagemang. Denna fråga berör också vilka empiriska indikatorer det är mest lämpligt att använda för att mäta föga handgripliga fenomen som socialt kapital, vilket har varit omdiskuterat. Ett större fokus på frågor som denna kunde ha ökat det forskningsmässiga bidraget.

HENRIK SERUP CHRISTENSEN

## REFERENSER

- Putnam, Robert D. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Teorell, Jan. 2003. Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Networks of Recruitment in Sweden. *Scandinavian Political Studies* 26:1, 49–66.